

Pirmie zemessargi Latgalē

Egita Terēze Jonāne

Pirms 30 gadiem Latgales vīri stājās Zemessardzē, un pirmie zemessargi bija no toreizējā Preiļu rajona. «Vietējā Latgales Avīze» vaicāja vairākiem vīriem, kāds ir Zemessardzes vīrsuzdevums. Tāpat sarunā iesaistījās dažādu reģionu jaunieši, kuriem ir savs redzējums, vai Latvijā dzīve kļuvusi drošāka un vai Zemessardze ir patriotisma kalve.

Brāļi Vaivodi

Vieni no pirmajiem Latgales zemessargiem – Arnolds Jelisejevs (no kreisās), Andris Vaivods, Ēvalds Vaivods un Viktors Kūka

Brāļi Ēvalds un Andris Vaivodi no Līvānu novada pieder pie pirmo Latgales zemesargu saimes. Ēvalds uz sarunāto tikšanos ārā pie Līvānu stikla ir amatniecības centra ierādās pirmais. «Es arī pirmais iestājos Zemessardzē, pēc tam iestājās Andris. Toreiz darbojāmies Tautas frontē, un valde pauda uzsaukumu, ka ir izveidota Zemessardze, kas aizstāvēs Latviju, un lai stājamies zemessargos. Bijušajā kara komisariātā Preiļos bija uzņemšana Preiļu 35. kājnieku bataljonā. Savulaik no tās ēkas es devos dienēt padomju armijā, bet, Latvijai kļūstot brīvai, tur bija zemessargu uzņemšanas punkts,» atminas Ēvalds.

Tas bija pirms trīsdesmit gadiem 25. oktobrī. Todien pirmajiem zemessargiem bija jāatsakās no zvēresta (atbrauca kādi 20 vīri no toreizējā Preiļu rajona pagastiem, tostarp Rožupes pagasta, uzsver Ēvalds), ko viņi bija devuši padomju armijā, un jāzvēr uzticība Latvijai. Viņi to darīja, nometušies uz viena ceļgala, pēc tam noskūpstīja Latvijas valsts karogu.

Pēc tam zemessargi piedalījās obligātās šaušanas un izdzīvošanas mācībās. Ēvalds stāsta: «Toreiz notika tādas pašas mācības kā šodien. Bet atšķirība bija kā diena pret nakti. Šaušanas meistarību pilnveidojām ar padomju laika automātiem, pistoļem, lielgabaliem, tankiem, kurus padomju armija nespēja aizvest. Pēc tam parādījās čehu u.c. šautenes, automātiskie šaujamieroči un bruņutehnika. Savukārt izdzīvošanas nometnes notika divas–trīs dienas mežā – sniegā, lietū, salā un karstumā. Dzīvojam teltīs. Zemessardze katru gadu modernizējas, pakāpeniski pārgāja uz maskēšanas formu. Šovasar jubilejas parādē varēja redzēt, ka Zemessardzei ir mūsdienīgi ieroči, militārā tehnika, jauna forma. Esmu lepins par mūsu Zemessardzi.»

Sarunā iesaistās Andris Vaivods un vispirms pajautā Ēvaldam jokojoties, kā šis pirmais ir ticis pie jaunās zemessargu formas. Ēvalds pastāsta, ka viņam formu izsniedza pirms Zemessardzes 30 gadu jubilejas militārās parādes, kas notika šovasar Jelgavā, kur viņš vienīgais pārstāvējis Latgales veterānus. Tāpat piebilda, ka veterāni var saņemt jaunās formas jebkurā laikā Zemessardzes 35. kājnieku bataljona štābā.

Andris pauž novēroto, ka mūsu tautai liels pārbaudījums bija ne tikai 1991. gada janvāra barikādes (zemessargi bija pirmajās rindās, lai aizstāvētu Latviju, iestarpina Andris), bet arī tā paša gada augusta pučs. Toreiz bija jāsadedzina visi zemessargu saraksti, fotogrāfijas, lai neciestu cilvēki, ja notiks varas maiņa. Andris stāsta: «Paldies Dievam, šo puču apturēja. Mēs ar brāļi bijām aktīvi tautfrontieši Rožupē un iestājāmies arī Zemessardzē. Tā kā bijām izgājuši padomju armiju, tad zemessargos viss bija viegli. Kas ir zemessargs? Tas ir brīvprātīgs savas zemes aizstāvis. Mūsu senči nevarēja piepildīt sapni par neatkarīgu, brīvu Latviju, bet mēs šo brīvību atguvām. Un, stājoties Zemessardzē, vienīgā doma bija, ka mums šī brīvība jānosargā nākamajām paaudzēm. Priecājos, ka arī meita ir zemessargs, bet Ēvaldam mazdēls ir jaunsargs.»

Šodien brāļi Vaivodi ir Zemessardzes 35. kājnieku bataljona veterānu apvienības biedri un kopā ar citiem kolēģiem piedalās svētku parādēs, tiekas ar skolu jauniešiem utt. (kovida apstākļos gan daudzi pasākumi nenotiek, iestarpina Ēvalds).

Ēvalds un Andris ir vienisprātis, ka, pateicoties pirmajiem zemessargiem, deviņdesmito gadu sākumā tika izskausts rekets, notvertas bandas, kas apdraudēja tikko tapušu uzņēmumu pastāvēšanu. «Toreiz Latvija vēl tapa no jauna. Izstrādāja jaunus likumus, bet vecie jau nedarbojās. Taču bija cilvēki, bandas, kas ieviesa savus spēka un naudas likumus, lai laupītu lopus, naudu, biznesu, slepkavotu godīgus cilvēkus. Kas varēja apturēt viņus? Tikai zemessargi. Policija vēl toreiz tikai veidojās. Mums mājās bija automāti un patronas, kas stāvēja metāla seifā, jo jebkurā mirklī varēja zvanīt tālrunis un atskanēt komanda, ka mums jābūt tur un tur. Dežurējām ar ieročiem uz ceļiem, lai ierobežotu alkohola kontrabandu. Tie gadi nebija viegli. Tomēr cilvēki baidījās, zināja, ka zemessargi pratis aizstāvēt sevi un kaimiņu. Uz zemessargiem varēja paļauties,» atminas Ēvalds.

Zemessardze – patriotisma kalve

Todien uz interviju atbrauca arī Viktors Kūka, kurš toreiz, būdam Rožupes pagasta deputātu padomes vadītājs, dibināja Tautas frontes kopu, pats iesaistījās Zemessardzē un aicināja citus darīt to pašu.

«Tautas frontes valde un paši tautfrontieši toreiz saprata, ka tikai zemessargi ar ieročiem rokās varēs nosargāt Latvijas neatkarību, ja būs radusies tāda nepieciešamība. Mums nebija bail, tāpēc ka mēs visi ilgojāmies pēc Latvijas brīvības. Un, kad šo brīvību ieguvām, negribējām to vairs atdot nevienam,» uzsver Viktors. Tāpat viņš atminējās, ka pirmajos gados zemessargi degvielu pirkā paši, arī transports bija privātais, bet ar katru gadu atbalsts bija lielāks, proti, zemessargiem apmaksāja degvielu un pusdienas, piešķīra arī algu par mācībām.

«Mēs, trīs brāļi un māsa, bijām zemessargi un varam justies lepnī, ka stāvējām pie Zemessardzes šūpuļa. Ja nebūtu zemessargu, nebūtu arī Latvijas. Zemessargi tagad ir pielīdzināti Latvijas Nacionālo bruņoto spēku karavīriem, un tas ir liels gods un militārās karjeras iespējas jauniešiem. Zemessargi ir bijuši kļāt miera misijās, zemessargi tepat Latvijā palīdz robezsargiem uz robežas un medīkiem cīnīties ar kovīdu. Zemessargi ir vajadzīgi Latvijai,» uzskata Viktors.

Pirmajos desmit gados Zemessardzē atsijājās tie, kuriem Latvija bija vārdos, nevis sirdī, turpina Ēvalds. «Ir vērtības, kuras necieš, ja cilvēks, mainoties varai, cepuri apgriež otrādi. Zemessardze ir latviska vērtība. Tāpēc tur var atrasties tikai Latvijas patrioti, kuriem Latvija ir sirdī, nevis vārdos. Cilvēki, kuri iestājos Zemessardzē, ir sapratuši, ka tikai mēs paši varam būt nomodā par savu valsti, zinot un protot, kā to aizstāvēt, jo nevienš cits mūs neaizstāvēs. Mums Latvija bija sirdī toreiz un ir sirdī arī tagad, kad esam jau veterāni,» uzsver Ēvalds *(acīs savīļojuma asaras)*.

Sirmie nodod pieredzi un zināšanas jaunajiem

Sarunu kuplina arī bijušais Līvānu pilsētas deputātu padomes priekšsēdētājs Arnolds Jelisejevs, tāpat aktīvs tautfrontiešu un zemessargu kustības organizētājs un atbalstītājs Līvānos. «Tobrīd biju Tautas frontes Līvānu nodaļas priekšsēdētājs un piedalījos Zemessardzes dibināšanas sanāksmē Rīgā. To vadīja Ģirts Valdis Kristovskis. Sanāksmes dalībnieki viņu iecēla par Zemessardzes štāba priekšnieku, un tapa pirmie uzmetumi lēmumu projektiem. Es biju pirmais zemessargs Līvānos, tikai vēlāk Kivlenieks tika apstiprināts par bataljona priekšnieku. Kad atbraucu mājās, uzstājos Līvānu televīzijā ar uzsaukumu, lai vīri stājas Zemessardzē. Toreiz Līvānu pilsētas deputātu padomes ēkā (tagad tur atrodas bibliotēka) atbrauca Kivlenieks, uzlikām Latvijas valsts karogu un plati ar valsts himnu, un ap 80 cilvēku nodeva zemessarga zvērestu. Pašā sākumā vienam bija cepure, otram vectēva kažoks, trešajam veci zābaki, un tādi mēs braucām mācībās. Pirmās zemessargu formas sāka izsniegt deviņdesmito gadu otrajā pusē. Mēs bijām brīvprātīgie zemessargi savā brīvajā laikā, un nevienš neskatījās, vai tu esi krievs, polis, ukraiņis vai latvietis. Tomēr daudzi atsijājās. Ar katru gadu Zemessardze kļuva stiprāka un stiprāka, un šodien tā jau ir augstā līmenī. Mans dēls arī bija zemessargs,» stāsta Arnolds Jelisejevs.

Viņš šodien vada Zemessardzes 35. kājnieku bataljona Veterānu apvienību. Tur darbojas 15 Krāslavas, Līvānu un Preiļu novada zemessargi – veterāni. «Kad veidojās lielā veterānu padome un veterānu apvienības pie bataljoniem, arī izmainīja Zemessardzes likumu, uzsverot veterānu lomu. Proti, Zemessardzes veterānu statusu var iegūt atvaļinātie zemessargi (dienests beidzas 55 gadu vecumā). Mums izsniedz formu un apliecību. Mēs drīkstam savas zināšanas un pieredzi nodot jaunsargiem un jaunajiem zemessargiem. Veterāni tāda veidā uztur patriotisma garu, popularizē vēsturi un tradīcijas. Es ceru, ka kara nebūs, bet ja tāds būtu, tad veterānus varētu iesaistīt militāros pasākumos. Apvienības ideja ir tāda, lai cilvēki pēc dienesta Zemessardzē nejostos kā izmesti no laivas un lai sniegtu atbalstu tiem, kuri vairs nespēj paši tikt galā ar ikdienu vai veselību. Mēs palīdzam instruktoriem organizēt mācības un pasākumus. Veterāniem ir, ko darīt,» skaidro Arnolds.

Veterāni sanāk kopā, arī lai dalītos atmiņās par pašu gaitām Zemessardzē, piebilst Viktors Kūka.

Jubilejas izstāde

Zemessardzes 35. kājnieku bataljona 30 gadu jubilejas izstāde Riebiņos

Latgalē kopš vasaras ceļo izstāde «Zemessardzes 35. kājnieku bataljonam – 30». To jau ir apskatījuši Līvānu, Preiļu, Krāslavas un Dagdas iedzīvotāji, bet šobrīd izstāde redzama Riebiņu centrā.

Izstāde teksta un fotogrāfiju valodā stāsta, kā tapa Zemessardzes 35. kājnieku bataljons un kas stāvēja pie tā šūpuļa. Interesanti, ka savā dzimšanas dienā – 1991. gada 25. oktobrī – bataljons tika nosaukts par Zemessardzes 35. Preiļu bataljonu, vēlāk, 2001. gadā, to pārdēvēja par Zemessardzes 35. kājnieku bataljonu. Pēc diviem gadiem bataljonam pievienoja Zemessardzes 33. kājnieku bataljonu, kas atradās Krāslavā. Šobrīd Zemessardzes 35. kājnieku bataljons apvieno 350 karavīrus un zemessargus un aptver Preiļu, Līvānu un Krāslavas novadu.

Neviens nav aizmirst

Oktobrī Balvu novada Tilžas pagasta Kāpessila kapsētā līdzās piemineklim Latvijas Brīvības cīņu varoņiem tika uzstādīts pelēka granīta piemineklis. Tur atdusas Zemessardzes pulkvedis Jānis Žagata (1952–2019).

Kapa pieminekli uzstādīja Zemessardzes 3. Latgales brigādes karavīri un zemessargi par ziedojumiem, Zemessardzes dibināšanas 30 gadu jubilejas gadā atceroties arī tos, kuri jau ir mūžībā. Pieminekļa atklāšanas pasākumā Zemessardzes 3. Latgales brigādes komandieris pulkvedis Gunārs Vizulis teica, ka pulkvedis Jānis Žagata ir viens no vēsturē nozīmīgākajiem brīvprātīgās militārās organizācijas Zemessardzes dibinātājiem un veidotājiem.

Zemessardzes 3. Latgales brigādes štāba cilvēki ierosināja uzstādīt kapa pieminekli pulkvedim Jānim Žagatam šovasar, un gan štāba, gan visu sešu bataljonu personāls un 32. kājnieku bataljona veterāni saziedoja aptuveni 1500 eiro.

Kapakmeni rotā vārdi: «Ņem, Tēvzeme, tavš esmu viss! Sorgoj Latviju!». Tā ir Zemessardzes 3. Latgales brigādes devīze, kas mantota no Latvijas armijas 9. Rēzeknes kājnieku pulka. Šajā pulkā no 1922. gada dienēja Latgales partizānu pulka daļas karavīri, kas Brīvības cīņu laikā piedalījās Latgales atbrīvošanas kaujās. Kāpessila kapos atdusas Tilžas novada partizāni, un tur 1939. gada 24. septembrī par ziedojumiem tika atklāts granīta obelisks.

Jānis Žagata dzimis 1952. gadā un no bērnības sapņoja par militāro karjeru. Pēc 1991. gada augusta puča viņš iestājās Zemessardzē. Jau tā paša gada 10. oktobrī tika dibināts Zemessardzes 36. Rēzeknes bataljons, bet par tā štāba priekšnieku iecēla pulkvedi

Aug Tēvzemes sargu jaunā audzē

Krāslavas novada jaunsargu vienības instruktore Alise Samsonoviča un jaunsargi praktiskās nodarbībās Krāslavas pils parkā

Jaunsardzes centra 2. novada nodaļas Krāslavas novada jaunsargu vienības jaunsargs Andra Putniņa:

«Man ir 16 gadi un jaunsargs esmu pirmo gadu. Mani draugi teica, ka Jaunsardzē ir interesanti. Turklāt es biju pabeigusi Krāslavas Mākslas skolu un man gribējās darīt kaut ko jaunu. Jaunsardzē uzzināju, kas ir armija, iemācījos stāties ierindā, pareizi rīkoties ar ieročiem un palīdzēt citiem. Jaunsarga mācības nav grūtas, tās patiešām ir interesantas. Galvenais uzdevums – klausīt instruktori un atcerēties to, ko viņa māca.

Jaunsardzē runājam arī par Latviju. Man patīk Latvija. Tā ir zeme, kur es piedzimu.»

Krāslavas novada jaunsargu vienības instruktore Alise Samsonoviča:

«Pagājušā gada augustā kļuvu par Krāslavas novada jaunsargu vienības instruktori. Pirms tam no desmit gadu vecuma biju jaunsargs. Toreiz nodarbojos ar sporta tūrismu. Mūsu treneris strādāja gan par treneri, gan par jaunsargu instruktoru, un viņš mūs ieinteresēja darboties arī Jaunsardzē. Man, mazaī meitenei, bija grūti pārvarēt sevi sacensībās, kur bija vajadzīga liela fiziskā izturība, tāpēc daudz strādāju ar savu raksturu, uzlaboju fizisko sagatavotību. Un man daudz kas sāka izdoties.

Pulkveža Jāņa Žagatas kapa piemineklis

J. Žagatu. 1992. gada 30. jūnijā Zemessardzes štābs formēja novada brigādes, tostarp 3. Latgales novada brigādi, un tā vadīšanu uzticēja Jānim Krēšlīņam, bet 1993. gadā par brigādes štāba priekšnieku kļuva Jānis Žagata. Viņš šajā amatā nodienēja desmit gadus. Jānis Žagata veicināja Zemessardzes 3. Latgales brigādes izaugsmi un tradīciju veidošanos. Kopš 2000. gada Rēzeknē tiek atzīmēts svarīgs Brīvības cīņu notikums – Latgales atbrīvošana no lieliniekiem 1920. gadā. Šo svētkus iedibināja pēc J. Žagatas ierosinājuma.

Tagad esmu instruktore, apmācu 60 bērnus un jauniešus vecumā no 10 līdz 19 gadiem. Atbildības un darba ir daudz. Joprojām daudz mācos, lai jauniešus ieinteresētu apgūt jaunsarga prasmes un zināšanas. Es kā instruktore cenšos būt labs piemērs, jo jaunsargi katru manu vārdu un rīcību uztver nopietni, izvērtē, vai tas ir pareizi.

Jaunsargi ir dažādi, tomēr viņi īsā laikā kļūst disciplinētāki un pieaugušiāki, dzīvi sāk uztvert daudz, daudz nopietnāk. Aug arī viņu patriotisma līmenis un mīlestība uz Latviju. Lai popularizētu patriotismu, jaunsargiem rīkoju konkursus, rādu nelielus video, lasu dzeju.

Man Latvija ir vieta, kur es jūtos droša un brīva un kur varu mīlēt un esmu mīlēta.»

Daugavpīlietis Pjotrs Golubevs:

«Skolas gados izvēlējos darboties jaunsargos, jo tur bija iestājušies mani klasesbiedri. Vispirms bija doma tikai pamēģināt, bet es tur paliku un darbojos piecus gadus. Jaunsardzē ieguvu daudz draugu un paziņu, iemācījos sniegt pirmo palīdzību, uzsliet telti, tāpat arī pārzinu ieročus. Sasniedzī pilngadību, palīdzēju instruktoriem organizēt mācības. Jaunsardze palīdz mazliet iepazīt militāro vidi. Pateicoties Jaunsardzei, es pēc skolas izvēlējos militāro izglītību (šobrīd studēju Latvijas Nacionālajā aizsardzības akadēmijā).

Kāpēc jaunieši kļūst par zemessargiem? Tā ir lieliska iespēja pamainīt vidi un atpūsties no ierastās vides skolā vai darbā, iemācīties un uzzināt kaut ko jaunu, iegūt jaunus draugus. Turklāt ar to var nopelnīt kabatas naudu. Zemessardze ir ļoti interesanta joma. Ja cilvēks dienē Nacionālajos bruņotajos spēkos, tostarp Zemessardzē, viņā mājō patriotiskais gars.

Manuprāt, Latvijā dzīvot ir droši, tāpēc ka pie mums nav kara un teroristu.»

Zemessardzes 35. kājnieku bataljona zemessargs kaprālis Lauris Melders:

«Mans tētis bija zemessargs, un es lepojos ar to. Atbraucis no darba, tētis interesanti stāstīja par zemessargu apmācībām un dienestu. Tāpēc es jau skolas gados zināju, ka būšu zemessargs. Vēlāk, mācoties Jaunaglonas arrodvidusskolā, divus gadus biju jaunsargs. Bet no 2014. gada esmu jau zemessargs.

Jaunsardze un Zemessardze dod saprašanu, ka Latvija ir tava zeme, par kuru jābūt nomodā, zeme, kur tu vari veidoties kā personība un dzīvot pilnvērtīgu dzīvi. Zemessargs ir vīrišķīga profesija, tā iemāca disciplīnu, atbildību, rūpes par valsts, biedru un savu drošību. Zemessardze sekmē tikai labas izmaiņas domāšanā un attieksmē pret dzīvi. Pateicoties Zemessardzei, esmu kļuvis lielāks Latvijas patriots. Tā ir zeme, kur esmu dzimis un audzis un kuru es nevēlos pamest.

Novēlu jaunsargiem un skolu jauniešiem izvēlēties Zemessardzi. Tā ir iespēja attīstīties, apgūt jaunās prasmes un zināšanas, kļūt vīrišķīgākiem, kā arī saņemt kompensāciju par uzdevumu izpildi un dalību mācībās. Šajā strauji mainīgajā pasaulē dienests Zemessardzē ir stabils, drošs un interesants.»

Lai mīlat Latviju un lai esat drosmīgi Latvijas sargi – to jauniešiem novēlēja Zemessardzes veterāni Ēvalds Vaivods, Andris Vaivods, Viktors Kūka un Arnolds Jelisejevs.

Egītas Terēzes Jonānes, Zemessardzes 35. kājnieku bataljona, Krāslavas novada jaunsargu vienības un Zemessardzes 3. Latgales brigādes Informācijas operāciju daļas arhīva foto